

Министерство образования Республики Саха (Якутия)  
МКУ «Муниципальный орган управления образования» администрации МР «Сунтарский улус (район)»  
МБОУ «Эльгайская СОШ имени П.Х.Староватова»

«Рассмотрено»

МО учителей гуманитарного цикла

Петрова М.А.

от «\_\_» 2016 года

«Согласовано»:

Заместитель директора по  
УР

(Винокурова С.С.)

от «\_\_» августа

2016 года

«Утверждаю»

Директор школы

(Игнатьева С.В.)

от «\_\_»

2016 года



## 9 кылааска саха тылын үөрэтиигэ үлэлиир программа

Павлова Людмила Николаевна  
саха тылын учутала

**Кылааска икки үөрэнээччигэ сайдыыларын таъымын учуутаан үөрэх программатын иһинэн тус туһаайылаах сорудахтарынан үлэлийиллэрин тэрийэбин.**

Саха тыла 9 кылааска нэдиэлэ□ э 3 чаас бэриллэр:

Кылаана	9
Уопсай чаана	102
Тыл үөрэ□ э	76
Кирии тиэмэ	2
Хатылааһын	2
Лексика	2
Фонетика уонна таба са□ары	4
Морфология уонна таба суруйуу	18
Синтаксис уонна сурук бэлиэтэ	38
Сахалыы этии стилистиката	12
Ситимнээх са□а	26

**Түмүк ситиһиилэр.**

## **9 кылааска саха тылын үөрэтийгэ үлэлиир программа**

Павлова Людмила Николаевна  
саха тылын учуутала

### **Быһаарыы сурук**

5-9 кылаастарга саха тылыгар үөрэтийгэ үлэлиир программаны **Сахалыы оскуула программатага, Саха тыла, 5-11 кылаас, Саха Республиканыаа Үөрэх министерствота** 2000 сыллаахха бигэргэппит программатыгар олоуран онооулунна.

9 кылааска саха тылын үөрэтийгэ программа “П.Х.Староватов аатынан уопсай үөрэхтээчин орто оскуолата “ муниципальний бюджетнэй уопсай үөрэхтээчин тэрилттэин үөрэх программатыгар тирэллирдэ.

Учебник: Винокуров И.П., Филиппов Г.Г., Филиппова М.Е. Саха тыла 8-9 кылааска үөрэнэр кинигэ. Дьокуускай «Бичик», 2015.

**Саха тылын орто оскуулаа үөрэтии маннык сыйалы-соругу туруорар:**

1. Саха тылын барла баайын,тутулун,уратытын олоо өйүгэр-сүрэээр тийжэр курдук арыдан көрдөрүү.
2. Орто оскуоланы бүтээрээр үөрэнээччигэ араас эйгэээр араас наадлаа сахалыы сатаан саларар,суруйар дьюлуури илэрий.
3. Саха тылын талын- талба кэрэтийн биллэрэн,ийэ тылын сөбулүүр, харыстыыр,төрүт культуратын биширийр,омугун сыйаналтыыр,убаастыыр ыччаты ийтэн танаарыы.

9 кылааны бүтэрэр үөрэнээччи төрөөбүт тылын туттар эйгэтэ лаппа кэлиэхтээх,норуот бүттүүн кэпсээтэр тылын ылышыта саланыахтаах.Кини тыла-өхө оонньюунан,киинэнэн,оскуола үөрэлинэн уонна олохтоох теманан эрэ муурданара аахан Саха сирин айлдатын ,нэхилиэннэтийн олон, республика ханаайыстыбатын,норуот культуратын, искуствотын,наука ,техника тиүх ситишиилэрин уод.а. тустарынан кылааныгар да кылаас таынан дааны ис хоноонноохтук инигэхэ суюх кэпсиир, холбоон кэпсэтиигэ кыттар, көүлэхэр буолохтаах, мөккүөрү сүрүннэхэр үөрүйэхтэниэхтээх.

Саларыгар утумнаан-ситимнээн этэри сатыахтаах, кэпсээнийн ис хоноонун таба биэрэр курдук сөптөөх тыллары буолохтаах,толостоох түгэннэргэ төрөөбүт тылын ,ордук этигэн өттүн сэдэхтийн да буоллар тунааныахтаах,эбэтэр кэпээнийн биллэ тупсарар курдук туттуохтаах,оттон литературнай айымныны ордук чалылхай уус-уран ойуулаанынын көтүппээккэ,айымны тылын сүрүн уус-уран уратытын истээччигэ тиэрдэр курдук **кэпсиехтээх**.

Билинди тылга үөрүйэлин таынан эргэрбит тыллары билиэхтээх уонна бывыргы алгыны ,андалары өйдүүр буолохтаах.Үөрэнээччи литературнай тыл үөрүйэхтэрин ылышыта бигэтийэн иниэхтээх .Диалектнай тыллары тумнан литературнай эквиваленнарынан солбуйары өйдүөхтээх.Этиилэрэ бэйэ-бэйэлэрриттэн утумнаах-ситимнээх буолохтаахтар.Этий тылларын ордук тупсарай өттүнэн сааылаан олорору учүгэйдик өйдүөхтээх,этиигэ тыллар ситимнэхийлэригэр,тыл бэрээдэгин тутуууга алдааныа суюхтаах.

Үөрэнээччи дүүхүннээн, хохуйан этэр кылгас уус-уран ойуулаанынаах этиилэри эмис олортуур буолохтаах.

### **ЫТЫК ӨЙДӨБҮЛЛЭРИ ИЛЭРИИ ТҮМҮГЭ.**

- ❖ Саха тылын оскуола үөрэтийн кэмигэр оло маннык ытык өйдөбүллэри илэриннэлинэ төрөөбүт тыла сайдарыгар бэринниилээх,эпшиэтинэстээх буоларыгар,бэйэтин кылалын толору тунааныгар эрэниэххэ сөп.
- ❖ Төрөөбүт тыл-омугу сомолуур тыл буоларын өйдүүр.
- ❖ Төрөөбүт тыл төрүт айлгыта ,үйэлээх угэхэ,етигэн кэрэтэ норуот тылынан уус-уран айымнытыгар уонна уус-уран литература сөмүүтүн билэр.

- ❖ Төрөөбүт тылын сайыннаар, кэлэр көлүөнэээ тириэрдэр ытык иэстээин,ийэ тыл үйэлэргэ чөл туруктаах буоларыгар тус орууллааын өйдүүр.
- ❖ Төрөөбүт тыл иитиллэр,үөрэнэр,айар-сайдар тыл буоларын итээйэр.
- ❖ Төрөөбүт тыл элбэх омук алтынан бииргэ олорор кэмигэр икки эбэтэр элбэх тылланын усулуобуйатыгар хас биирдии киһиттэн харыстабыллаах сыйынаны эрэйэрин өйдүүр.

### **Үөрэх сatabылларын сайыннарын түмүгэ**

#### **Бэйэни салайынаар –дъаһанаар сatabыл.**

Тылын сайыннаар сяалы-соругу таба туроурунаар ,сатаан былаанныыр ,туох-ханынк түмүккэ кэлиэхтээин бына холоон билэр.

Тылы сэрэйэр дьоуруу сайыннары.Бэйэтин сааыггар сөп тубэхэр тиэкини тылынан да суругунан да таар буолуохтаах.

Тылын сайыннаар бааны үескэтий.

Хонтуруолланыны

#### **Билэр-көрөр сatabыл. Сүрүн үөрэнэр сatabыл.**

Үлэ сяалын-соругун таба туроуруу.

Билиини-көрүүнү кээтэр араас матырыйаалы туһаныны.

Билиини сааылааын

Тобулук өйү сайыннаар үөрүйэхтэр.Саха тылын лингвистической матырыйаалыг гар тирээирэн ,өй үлэтин араас дьайылларын кэбээстик толорор:тээнээхин,ырытыы,холбоохун,түмүктээхин,ханыылатан сааылааын,майгыннатыы,сааылаан ситимнээхин.

Рефлексия.

Бэлиини-символы туһанар үөрүйэхтэр.

#### **Бодорунаар сatabыл.**

Бииргэ үлэлиир үөрүйэх-пааранан,бөлөүнэн,хамаанданан.

Кэпсэтэр үөрүйэх.

Кэпсэтий сиэрин тутуяар үөрүйэх. .

### **Төрөөбүт тылы үөрэтийн предметин ис хонооно**

*Төрөөбүт тылы үөрэтийн ис хоноонугар манынк сүрүн научнай хайысхалар киирэллэр:*

- 1.Бодоруүү култуурата.
- 2.Са□а көрү□э:истии,са□арыы,аа□ыы,суройуу.
- 3.Тыл үөрэ□ин тутаах салааларын туунан уопсай өйдөбүлэ:фонетика,лексика,морфология,синтаксис
- 4.Сурук-бичик култуурата:таба суройуу уонна сурук бэлиэтэ.
- 5.Ситимнээх са□аны сайыннарыы-тиэкис туунан сүрүн өйдөбүл.

## Саха тылыгар 9 кылааска

### календарной-тематической былаан

Учебник: Винокуров И.П., Филиппов Г.Г., Филиппова М.Е. Саха тыла 8-9 кылааска үөрэнэр кинигэ. Дьокууский «Бичик», 2015.

Туһаныллар эбии литература: Винокуров И.П., Филиппов Г.Г. Саха тыла. Синтаксис (грамматический ыйыннык)

Дьокууский «Бичик», 1995; Винокуров И.П., Филиппов Г.Г. Саха тыла (Грамматика ыйынныга) Дьокууский «Бичик», 1996;

№	Үйтыллар кунэ	Үйтыллы- жил	Уруок темата	Дээрээс улэ	Бэлиэтээйиннэр

		быйт күнэ	
1	2.09	Өйтөн суруулуу «Көмүс күнүн»	
2	6.09	Тэрээбүт тыл - омуж сайдар кэсжилэ Хатылаанын (Лексика, морфология)	Сурунаалы, хавыалы кылта улэ
3	7.09	Хатылаанын (Лексика, морфология)	3 тылты ырытыны
4	9.09	Хатылаанын.(Синтаксис)	Эрчиллии 164
5	13.09	Тэцээ холбоммут уонна барьлатылаах холбуу этии	168
6	14.09	Таба суруулуу «Дээзэгэй озото»	Сурук бэлиэтин хатылаа
7	16.09	Тэцээ холбоммут холбуу этии арааа	Эрчиллии 171
8	20.09	Тэц суолталаах тэцээ холбоммут холбуу етии арааа	Эрчиллии 175
9	21.09	Барьлыр сүолталаах ТХХЭ арааа	Эрчиллии 178
10	23.09	Хатылаанын	ТХХЭ араастарыгар холобурда суруй
11	27.09	Таба суруулуу « Саца киви»	Сурук бэлиэтин хатылааын
12	28.09	Барьлатылаах холбуу этии	Эрчиллии 185

13	30.09	Аахыттан суурүү «Эмэхситтэр»	Сурук хатылааын	бэлиэтин
14	4.10	Сиыллии салаа этии арааы: Кэм суолтааах салаа чаас	Бэйэтгэн холобурдар	
15	5.10	Тэцниир суолтааах салаа чаас	Ү-ү айымныттан холобурда бул	
16	7.10	Буолуу суолтааах салаа чаас	Ү-ү айымныттан холобурда бул	
17	11.10	Утарар суолтааах салаа чаас	Ү-ү айымныттан холобурда бул	
18	12.10	Болдьох суолтааах салаа чаас	Ү-ү айымныттан холобурда бул	
19	14.10	Аахыттан суурүү «ДоБор»	Сурук хатылаа	бэлиэтин
20	18.10	Утарар болжох суолтааах салаа чаас	Ү-ү айымныттан холобурда бул	
21	19.10	Тэрүэт суолтааах салаа чаас	Ү-ү айымныттан холобурда бул	
22	21.10	Тумуктуур балыплатылаах холбуу этии	Эрчишии 197	
23	25.10	Миэстэ суолтааах салаа чаас	Эрчишии 200	

24	26.10		Хонтуруулнай ыабайалар»	таба	сурүүү	«Туос	Сурук хатылаа	бэлиэтин
25	28.10		Тульан, толоруу, бываарыы, сиyllии уонна кэпсийрэ холбуу этиилэр.				Эрчиллии 204	
26	8.11		Уустук тутулаах холбуу этии				Эрчиллии 206	
27	9.11		Уустук тутулаах холбуу этии			У-у холобурда бул	айымныытан	
28	11.11		Таба сурүүү «Тульалахтык олор»			Сурук хатылаа	бэлиэтин	
29	15.11		Баялтыйлаах холбүү кэруунэригэр хатылаачын	эттий	араас	У-у холобурда бул	айымныытан	
30	16.11		Баялтыйлаах холбүү кэруунэригэр хатылаачын	эттий	араас	У-у холобурда бул	айымныытан	
31	18.11		Баялтыйлаах х.э. стилистика				Эрчиллии 207	
32	22.11		Баялтыйлаах холбуу этии стилистика			Хавыаттан абал	холобурда	
33	23.11		Баялтыйлаах холбуу этии стилистика				Быыбар хампааныытын ышыраатыгтан холобурдар	
34	25.11		Баялтыйлаах холбуу этии наука тышыгар				Эрчиллии 212	

35	29.11		Баылатылаах холбуу этиигэ хатылааын	Этии арааыгар холбурда оцор	
36	30.11		Баылатылаах холбуу этиигэ хатылааын	Этии арааыгар холбурда оцор	
37	2.12		Тэццэ холбоммут х.э арааыгар хатылааын	Эрчиллии 214	
38	6.12		Тэ□□э холбоммут холбуу этии арааыгар хатылааын	Эрчиллии 215	
39	7.12		Эйтэн суруйуу «Сахам сирин сайыщыта»	Сурук бэлиэтин хатылаа	
40	9.12		Баылатылаах холбуу этии. Хатылааын	Эрчиллии 220	
41	13.12		Баылатылаах холбуу этии. Хатылааын	Эрчиллии 223	
42	14.12		Таба суруйуу «Ийэ»	Сурук бэлиэтин хатылаа	
43	16.12		Тиэкис синтаксиа. Тиэкис эйдэбулэ, бэлиэтэ	Е.В.Сивцева. Ф.Н.Болдовская Ситимнээх санаа Эрчиллии 5	
44	20.12		Тиэкис тиэмэтэ, ис хоюоно	Эрчиллии 11	
45	21.12		Тиэкис сурун санаата	Эрчиллии 21	
46	23.12		Тиэкис аата	Эрчиллии 30	

47		Тиэкис чааья.	Эрчиллии 33	
48		Былаан.	Эрчиллии 38	
49		Абзац	Эрчиллии 62	
50		Хатылааын	Эрчиллии 65	
51		Тиэкис сиылиир нымата.	E.В.Сивцева. Ф.Н.Болдовская «Ситимнээх саца» Эрчиллии 3	
52		Сэйргээын	Эрчиллии 8	
53		Кэпсээн	Эрчиллии 11.	
54		Ыстатыйа	Эрчиллии 15	
55		Сурук	Эрчиллии 18	
56		Ийтиинэрий. Биллэрий	Эрчиллии 20	
57		Ойуулааын	Уус-уран ойуулааын ныымаларыгар холобурда оцор	
58		Предмети ойуулааын	Эрчиллии 23	
59		Дыиэни – уоту ойуулааын	Эрчиллии 27	
60		Айылбаны ойуулааын	Эрчиллии 31	

61		Хамсыр – хармайы ойуулааын	Эрчиллии 34
62		Кийини ойуулааын	Эрчиллии 39
63		Тойоннооын	Эрчиллии 43
64	Түмүк		Эрчиллии 47
65	Тезис		Эрчиллии 51
66	Дакаастабыл		Эрчиллии 61
67			
68	Тиэкис синтаксисын хатылааын.		Эрчиллии 68
69	Таба сурүүү «Алампа обо сааъ»	Сурук хатылаа	бэлиэтин
70	5- ис кылаастан барбыты хатылааын. Лексика Лексика эйдэбулэ		Саха тылын 5 кылааска учебнига. Эрчиллии 5
71	Омоним. Антоним. Синоним.		Эрчиллии 43
72	Фонетика. Саца дорбоонноро уэскуур усулуобуйалара		Эрчиллии 120
73	Алфавит		Эрчиллии 122
74	Аябас дорбооннору наардааын		Эрчиллии 133
75	Бутэй дорбооннору наардааын		Эрчиллии 148

76	Тыл саастааба	Эрчиллии 158	
77	Саха тылын орфографията	Эрчиллии 165	
78	Орфографический тылдыгыттарынан сагаан туъаны	Эрчиллии 170	
79	Таба суурийүү «Амма Аччыгыйын озо сааы»	Сурук бэлиэтин хатылаа	
80	Морфология. Саца чаалын араастара	Эрчиллии 34, Саха тылыгар 6 кылаас учебнига	
81	Аат тыл – саца чааыа	Эрчиллии 84	
82	Дабааын аат – саца чааыа	Эрчиллии 114	
83	Ахсаан аат – саца чааыа	Эрчиллии 132	
84	Солбуйар аат – саца чааыа	Эрчиллии 151	
85	Туюхтуур – саца чааыа	Эрчиллии 51, 7 кылаас учебнига	
86	Аат туюхтуур – туюхтуур туспа формата	Эрчиллии 64	
87	Сыырат туюхтуур – туюхтуур туспа формата	Эрчиллии 74	
88	Сорудаахтаак таба суурийүү «Озо күйүүрдүү	Сурук бэлиэтин	

		туара»		хатылаа
89		Сынъат – саца чааыа		Эрчиллии 88
90	Кэмэ саца чаастара ( эбийскэ, сыылан тыл)	Кэмэ саца чаастара ( дъэбуэл, ситим тыл)	Эрчиллии 93, 98	
91		Саца алтайы – саца чааыа	Эрчиллии 103, 107	
92		Сорудахтаах таба суруйу «Сашлаат ахтылбана»	Сурук бэлиэтин хатылаа	Эрчиллии 114
93		Сурук бэлиэтигэр хатылааын урооктар Сонгутуй турар	Быраабыланы уэрэг	
94		Тириэ турар	7 быраабылаа холобурда суруй	
95		Аахьытган толору суруйу «Кэриэс мал»	Сурук бэлиэтин хатылаа	
96		Икки туочука турар	3 быраабылаа холобурда суруй	
97		Элбэх туочука турар	Уус – уран айымныгтан холобурда уүвл	
98		Туочукалаах сонгутуй турар.	Уус-урган айымныгтан	
99		Ускуупка		

		турар	холобурда уьул	
100	Хабынчыка турар	Уус айымныгтан холобурда уьул	— уран	
101	Аахпыйттан толору суруйу «Сэргэлээхээ»	Сурук хатылаа	бэлиэтин	
102	Аахпыйттан толору суруйу «Эйэ ийин»	Сурук хатылаа	бэлиэтин	